

ERDÉLYI GAZDA

AZ ERDÉLYI GAZDASÁGI EGYLET

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én
másfél iven és az egyleti tagoknak ingyen
küldetik meg.

Nem tagok egész évre 2 frttal fizet-
hetnek elő, féléves előfizetés el nem fo-
gadtatik.

HIVATALOS

KÖZLÖNYE.

Pénz- és értékküldemények az
Erdélyi Gazda

kiadó-hivatalához
czimzendők.

A hirdetési díjszabályzatról a kiadó hivatal ad
felvilágosítást.

Szerkesztő bizottság: elnök **Szabó József; Dr. Berde Aron, Br. Jósika Sámuel, Szabó Sámuel, Vörös Sándor;**
felelős szerkesztő: **Gamauf Vilmos.**

Tartalom: A tagosítás és birtokrendezés reformja. Gróf Schweinitz Gyula. — Szőlős gazdáknak! Dr. Szaniszló Albert. — Gazdasági egyleteink köréből. — Hirdetmény. — Meghívó. — Piaczi árak. — Hirdetések. — Mellékletünk. —

A tagosítás és birtokrendezés reformja.*)

Miután ez ügyben ismét szaktanácskozmányra van kilátásunk, czélszerűnek tartjuk e fontos kérdést újabb megbeszélés tárgyává tenni.

A tagosítások minél gyorsabb keresztülvitele nélkül mezőgazdaságunk ez országrészben többé fenn nem állhat, minélfogva elodázhatlanul szükséges, hogy az erdőknek és legelőknak annyira káros birtoklási és használati formái, valamint a parcellák és barázdák tengernyi sokaságai végre valahára megszüntetve legyenek.

Semmi szín alatt nem mondunk nagyot, ha felvesszük, hogy az erdélyi országrészben — a tagosított községek hozzávetőleges leütése után — a szántó földnek körülbelül 2%-a, azaz kereken 44,000 hold barázdákra esik; más országokban, hol a föld eldaraboltsága szintén nem csekély, még 3%-ot is számítanak erre. A parcellák száma — az erdőket ide nem értve — 4,781,378 holdnyi területnél 5—6 millióra lesz tehető; hiszen például Brassó megyében 149,397 hold földre (az erdőt ismét kivéve) 269,077 parcella esik. Hogy ilyen körülmények között miként fejlőd-
hessék ki állandóan az okszerű mezőgazdaság? azt értelmes gazda aligha fogja kitalálni.

Legközelebb már most azon kérdés támad, hogy tulajdonképpen miben is áll az az ugy nevezett tagosítás?

*) Ezen nagyérdéki fontos cikket, mely a közelebbi választ-
mányi ülésen külön tárgyalásra kerül, melegen ajánljuk t. olva-
sóinknak szives figyelmébe.
Szerk.

A tagosítás nem egyéb nagy földmivelési reformnál, mely mindazon összevissza fekvő földeket, melyeket ma az egyes határookban találunk, egy ösztömögbe központosít és azokat oly alakzatban osztja be újra, mely az okszerű gazdálkodást lehetővé teszi.

A birtokrendezés ellenben a legeltetési, faizási stb. stb. haszonvételeknek, egy szóval mindazon terheknek, melyek még ősidőkből maradtak fenn, mellőzésére van hivatva.

Az 1854 június 21-én kelt cs. nyiltparancs mindezen ügyeknek rendezését külön urbéri törvényszékekre bízta, mely állapot 1871-ig tartott, a midőn az LIII., LIV. és LV. törvénycikkekkel a jogi és birtokviszonyok szabályozása, az irtványföldek rendezése, az arányosítás és tagosítás eljárása új elintézetést nyert, melynek foganatosítása — fájdalom — a rendes bíróságokra lett bízva. Ekként az egész ügy a peres eljárás tárgyává lett, természetesen örökös huzavonának kitéve, úgy, hogy sem a birtokrendezés, sem a tagosítás lényegesen előre nem haladt.

Az 1880-ik év XL. törvénycikke több hátrányt megszüntetett ugyan, de általában véve a törvénykezési eljárás megmaradt, minélfogva az ügy előmenetele még mindig csak lassu lehetett.

A birtokrendezés kérdésében — tehát midőn a közlegelő felosztásáról, a faizás vagy legeltetés kártalanításáról van szó, — legtöbbszörre, sőt majdnem mindig, a kiegyezési és nem a peres eljárás lesz helyén; de legkevésbé sem indokolt és szükséges a volt jobbágyokat mint perelő feleket állítani a volt földesurral szembe; hiszen nem más, mint az állami közigazgatás az, mely ezen elavult birtoklási és használati módokat azért kívánja megszüntetni,

hogy ezeknek nyomába rendezett és biztos birtokviszonyok léphessenek.

Az 1871-beli még ma is fennálló LIII. és LIV. törvénycikkek világosan kimondják, hogy a volt jobbágyok mit igényelhetnek; a volt földesurak pedig a birtokrendezés szükségességét még nem is vitatják; mi mellett tény, hogy a volt jobbágyok egység esetén sokkal kedvezőbb eredményt érhetnek el, mintha a kérdést perre bocsátják.

Az ügyet tehát hivatalból kell elintézni, a mi történt és történik is, de ezen hivatalos eljárás általában abban állott, hogy tárgyalásokat tüztek ki, melyeket, miután költséget okoztak; de sajnos, sokszor indolentiából is, akárhányan figyelembe nem vettek. Ekkor ad acta gondnokokat neveztek ki, azután ismét tárgyalások következtek, de a nóta vége csak az lett, hogy — semmi sem történt; ellenben a gondnokok nagy költségszámítást tettek, melytől a birtokosságot igen könnyen meg lehetett volna kimélni, ha az egész ügynek lényegét helyesebben felfogják, arra behatóbb figyelmüket fordítják, a tényleges viszonyokat inkább latolgatják és országrészünk tökeszegénységét számitáson kívül nem hagyják!

Ha valamely birtokos eréllyel lépett fel, az erdőket és legelőket felmértette stb., azért a per csak oly lassan folyt és végül a legtöbb esetben mégis egység útján ért véget. Ekként az erdő és legelő legbonyolultabb vitás kérdései is befejezést nyertek; miglen van per, mely még 1854 óta folyik.

Azt mondtuk, hogy úgy a tagosítás, mint a birtokrendezés földmívelési reformot képez, mire előáll azon további kérdés: vajon ezen egész reform tisztán jogi's nem-e inkább közgazdasági és közigazgatási ügy?

A dolog nagyon egyszerű: épen mivel okvetlenül szükséges reformról van szó, ez már természet szerint sem képezheti pernek a tárgyát; mert a tagosítás és birtokrendezés mint köz- és mezőgazdaságilag mellőzhetlen javítás, továbbá mértani-műszaki és nem kevésbé kataszteri és adózási, végre pedig mint közigazgatási ügy szerepel.

Jogi tulajdonkérdések kivételével, melyek különben a tagosítási eljárást nem gátolhatnák, minden egyéb vitás kérdés, bárminő legyen is az, mely a tagosítás és birtokrendezésből származik, egyáltalában és minden körülmények között csakis külön és célra felállított hatóságnál volna eldöntendő, mert a bíróságok — tulajdonképeni feladatukat tekintve, — nem is képesítettek arra, hogy gazdasági műszaki kérdéseket lehetőleg rövid idő alatt megoldjanak; a törvényszék mindig csak tisztán a jogi kérdésre fog tekinteni, az egész ügynek közgazdasági előnyét pedig sokkal csekélyebb figyelemre méltatni. Evvel azonban korántsem akarjuk azt követelni, hogy az ügy kizárólag közigazgatási uton intéztessék el; csak annyit kérünk a mezőgazdaság érdekében, hogy külön hatóságok ítéljenek, hol a bírák mellett a gazdák is megfelelő befolyást nyerjenek. —

— Még 1848 előtt a jobbágy ugyszólván cselédje volt a földesuraságnak: ma, a jelen állapot szerint azon viszony fejlődött ki, hogy az intelligentia oly többségnek lett rab-szolgája, mely — még ministeri rendeletekre is támaszkodva — szuverán teljhatalommal szavazhat meg bárminő badarságot!

Hogy az eddigi háromnyomású gazdálkodási rendszerrel mennyi hátrány van összekötve, azt magyaráznunk felesleges, hisz azt már a tulságig tudjuk és ismerjük; de ép oly kevésbé szükséges a tagosítással járó előnyöknek hosszas méltatása. Tehát csak röviden utalunk arra, hogy a gazda csak akkor lesz valóban urává földjének, ha a számtalan parcella és barázda elesik és valahára az ok-szerű trágyagazdaság is lehetővé válik.

Mérsékelt számitás szerint az erdélyi országrésznek istállóí trágyatermelése mintegy 81 millió metermázsát tesz; a szükséglet ellenben — általánosan gyakorolt hat-nyomású gazdálkodást véve fel — körülbelől 172 millió metermázsára rug, minélfogva — eltekintve attól, hogy a legelőn stb. is mennyi trágya megy veszendőbe — a szántó-földnél 91 millió metermázsá hiányt találunk, a réteket tekintetbe sem véve! Ehhez járul, hogy öntözést és lecsapolást nem is lehet alkalmazni, sőt kisebb vizek szabályozása, mely gyakran több község határára terjed ki és melyet tehát egységes terv szerint kellene létesíteni, keresztül sem vihető.

Keveset számitva ma még évente 718,318, korábban mintegy 800,000 hold ugarnak marad, — ugarnak, melyet ha ugarolási és legeltetési kényszerrel volt összekötve, már ezelőtt száz évvel teljes joggal a mezőgazdaság pestisének mondtak. Az ugar holdja átlag legfeljebb 2.7 metermázsá szénaértéket ad tisztajövedelemképen, tehát mintegy 4 frtot; ezt ha levonjuk a máskülönbben elérhető 10 frt tiszta jövedelemből, marad vagy 6 frt hozam-hiány, = 4 millió forint, ehhez 14,727 hold mindenestre fennmaradó barázda tiszta jövedelmét adva, lesz 4 1/2 millió forint. Ezen tetemes összeget veszttette közjólétünk évente és ha e hiányt csak 20 év óta vesszük számba, még akkor is 90 millió forintot, tehát elég szép összeget tesz.

Ha azonban a tiszta jövedelmet a szerint számitjuk, a mint az a tagosítás után, kivált ha az általánosan végrehajtva lesz (mert az itt-ott történt rendezés az általános fogyasztási és termelési viszonyokra befolyást nem gyakorolhat), mutatkozni fog: még csak akkor fog igazán kitünni, hogy — bármily csekély számokat állítsunk fel — milliók vesztek el, melyeket a népességnek meg lehetett volna tartani.

Nem hangsúlyozhatjuk eléggé, hogy az államkormány-nak határozottan egyik főfeladatául kell tekintenie mind-annak mellőzését, a mi a mezőgazdaság szabad gyakorlását akadályozhatja.

Ha a legkiválóbb szakembereknek, kik a közgazdasággal foglalkoztak, munkáit lapozgatjuk, az ugar és közös birtoklás kiküszöbölésére vonatkozó oly elméleteket fogunk

találni, melyek gyakorlatilag is beváltak és a mezőgazdaság felvirágzásához, egy ma nagyra fejlődött ipar keletkezéséhez hathatósan hozzájárultak.

Az ipar nem terem magától a véletlenség útján, hanem külön fejlődési processusnak eredménye, melyet idejekorán előidézni mi részünkről elmulasztottuk. E folyamatra számos körülmény van befolyással, habár csak évek múlva érvényesül, mert a jelzett fejlődés lefolyása bizonyos időtartamot vesz igénybe.

Azonban mindig és mindenha a mezőgazdaság marada a biztosított népjólétnek alapja és azon felesleg nélkül, melyet a földmívelés nyújt, hiányzanak azon tőkék, melyeknek forgalma az iparban és kereskedelemben egyáltalában lehetővé teszi a virágzást és terjeszkedést.

A nyereséges termelés mindenkor a bőséges nyers anyagtól függ, így a belga ipar keletkezését első sorban országa talajának, annak ősi terményeinek köszönheti és hiában fáradozunk elméleti úton ipart teremteni, míg a mezőgazdaság elviselhetlen békóra verve, nemcsak sinlődik, hanem fejlődésében is akadályokra bukik.

A midőn népességünknek fele része más szükségletet nem ismer, mint a dohányt és pálinkát; akkor sem szövő, sem más ipar fenn nem állhat és Thaer, Liebig, Thünen és más nagyoknak bölcs és tudományos, de e mellett teljesen gyakorlati tanai reánk nézve elvesztek.

— A tapasztalat 1854 óta arra tanított, hogy a tagosítás csakis kényszer-törvények ntján lesz általánosítható.

Még akkor is, ha a törvény a kisebbségnek adja meg azon jogot, hogy a tagosítást kérhesse; a rossz akarat, vagy a nézetek és igények különfélesége stb. folytán meghasonlás támadhat, mely a már előkészített tagosítás végrehajtását megakadályozza. Ha azonfelül a törvény még többféle jogcímet ad arra, hogy vélt megrövidítéseket stb. érvényesíteni lehessen, akkor ezek nagyon is gyakran többnyire egészen czéltalan felebbezésekre vezetnek, melyek az ügyvédekre nézve igen nyereségesek lehetnek, de melyekkel a tagosítást évekig lehet elhúrozni, mint azt a tények eléggé bizonyítják.

Ha megengedjük, hogy még nálunk is, számtalan nehézség leküzdése után a tagosítás itt-ott létrejött, igen sok esetben a végrehajtás nem a legczélszerűbb volt, gyakran vagy majdnem mindig azért, mert elszigetelve történt, tehát egy általános úthálózatnak okszerű létesítése, vagy kisebb-nagyobb patakok megfelelő szabályozása foganatba sem volt vehető.

Az ügynek műszaki oldala egyáltalában nem talál kellő méltánylásra; hiszen előfordult, hogy például Tövisen, hol a tagosítás már nagy költséget okozott volt, újból kellett a munkát kezdeni, mert több birtokosnak parcellái a Marosba kerültek volna! Ebből ismét az következik, hogy a folyamszabályozási hatóságnak és a kulturmérnöki hivatalnak megfelelő befolyást kell ily esetekben engedni, mi-

nél fogva más reformokkal is kapcsolatban, melyekről később lesz szó; az erdélyrészi kulturmérnöki kerület székhelye mielőbb Kolozsvárra lenne átteendő.

Nagyon el van terjedve azon nézet, hogy a tagosítás erőszakot követ el azokon, a kik azt nem kívánják.

Igazságszolgáltatásunknak úgy szólván hitelve az, hogy azokat, kik tagosítani akarnak, olyanokul állítja oda, mint a kik csak a maguk számára keresnek előnyt és hogy ennélfogva a szegény népet, mely ezen ujításról hallani sem akar, az ilyen önző emberek ellen védeni kell.

Tényleg azonban a dolog egészen másképpen áll: az igazságszolgáltatás az indolenseket, a prävarikálókat, egy szóval azoknak tömegét fogadja védelme alá, kik semmiféle reformról sem akarnak tudni és e mellett az állam nagy közgazdasági igényei, a mezőgazdaságnak összes nyomorult állapotai tekinteten kívül maradnak.

Ha továbbá figyelembe vesszük, hogy a tagosítást, (akár a birtokosság többsége, akár annak kisebbsége kérje azt, az a fél), mely nem kívánja — mint már mondva volt — mindig indokolatlan erőszakoskodásnak fogja tartani: kétségkívül kiténik, hogy miután az egész ügy nem csak egyes birtokosoknak áll érdekében, hanem egyszersmint jelentékeny közgazdasági reformnak tekinthető, az egészen más alapra való fektetéssel, teljes általánosságban és hivatalból lesz végrehajtandó.

Oly u. n. kényszertörvény, mely akár a többségnek, akár a kisebbségnek adja meg a tagosítás kérésének jogát, mindig csak félrendsabály, mely a haladókat ellenséggül állítja a maradiakkal szemben, a mi mindig háborgásokra vezet, sőt elég gyakran fordul elő, hogy gyászos kimenetelű botrányok merülnek fel.

Oly területen, melyen különféle néptörzs lakik, hol ezen felül épen azok, kik a mívelődésnek oly véghetetlenül alanti fokán állanak, még más törzshez is tartoznak, mint az értelmiség, — legyen az egy vagy több egyén által képviselve; — ily területen egy feltétlen és okszerű kényszertörvényre a béke érdekében is igen nagy szükség van.

Nálunk is van még elég ember, ki nemcsak zsebkendőt nem használ, hanem inkább pásztor, mint földmívelő; tehát még a kultura legalsóbb fokára sem hágott fel; ezeket védi a gyakorlat, nem pedig az egyesnek megsértett jogát

— Hogy egy község lakossága között vita ne támadhasson a felett, hogy vajon a tagosítás megindítandó-e vagy nem? az államkormányának kell a kérdést gazdasági okok alapján eldönteni; mire nézve a parcellák nagysága, azoknak alakja, a földek hozzáférhetősége lesz kizárólagosan mérvadó.

A törvénynek tehát egyszerűen azt kell kimondania: a földek összehelyezése mindenütt foganatosítandó, hol a határban — az erdő és legelő levonásával — a szántó és rét parcella száma a holdszámot meghaladja; vagy ott, hol a földrészletek alakja az okszerű miveltést meg nem engedi; vagy végre ott, hol az egyes földek nem hozzáférhetőek. A megengedhetőség megállapítása a szervezendő meghitelt biztosok és mérnökök, valamint a kataszteri hatóságnak lenne teendője, mely a parcellaszámot a most említett egyénekkal hivatalból közli.

Ha a szántó és rét parcellaszáma azoknak holdszámával egyenlő, vagy kevesebb, akkor a biztos és mérnök a helyszínén tartoznak kipuhatolni, hogy az egyes földrészletek szabad, akadálytalan megmunkálásának lehetősége fennáll-e vagy nem? és ennek nyomán a tagosítást a körülmények szerint megengedhetőnek vagy meg nem engedhetőnek kimondani. Az egyes dülőknek megfelelő rendezése mindenestre foganatosítandó volna akkor, ha a parcellák összevisszaságban fekszenek. Ezen szemlék költségét a község, mint ilyen viselné és az adóval kiróná.

Ha már most ezeknek alapján minden megyében meg van határozva a tagosítandó községek és a holdak száma, akkor az összes egy általános kulcs szerint kiszámított költségek holdanként kirotvatnak és 20 év alatt, negyedéves részletekben az adóval együtt az adóhivatalok által felhajtának és községenként elkönnyeltetnek.

Daczára annak, hogy az 1880. XLV. törvényzcikk 33, 34 és 35. paragraphusai a költségfedezetről gondoskodtak, részletfizetéseket engedélyeztek stb., a törvény ezen határozatai a papíron maradtak és az előlegek ki nem adattak a mérnök ma sem kapja meg esedékes díját, a bizottsági költségeket nem lehet idején fedezni: egy szóval az egész eljárás a pénzkérdésen szenved hajótörést. E tekintetben is tehát csak a hivatalból eszközlendő tagosítástól várhatunk segítyt és javulást.

Körülbelül még 3,790,000 hold rét és szántó várja a tagosítást és ha erdélyi országgrészünk végre haladni kíván, ha versenyképesse akarunk válni, ha mezőgazdaságunk képesítést óhajt nyerni a szabad fejlődésre, akkor már mégis legalább husz esztendő alatt keresztül kell vinni egy oly reformot, mely nemcsak az egyeseknek, hanem az államnak is érdekében fekszik.

Számítsunk a mértani felvétellel és az összes bizottsági költségekre, valamint azon kiadásra, mely abból ered, hogy a szervezendő biztosokat és hitelesítő mérnököket $\frac{1}{3}$ részig az állam, $\frac{2}{3}$ részig pedig azon birtokosok fizetnék, kiknek földjük tagosítás alá esik, holdanként összesen mintegy 2 frt 70 — 2 frt 80 krt, akkor körülbelül 10,325,000 frtnyi költségösszeget kapunk, vagyis évente holdanként 14 krt, melyet negyedéves részletekben az adóval kellene törleszteni s mely az 1880. XLV. törvényzcikk 35. §-a szerint a földet terheli.

Ne vessék ennek ellenében, hogy a kölcsön előnyösebb, mert egyfelől mindig különböző alakiságokkal jár, másfelől pedig az évnegyedenkénti fizetés a szegényebb néposztályra nézve előnyösebb, végre még egy nagy előny származik belőle.

Igen sok községben a kisbirtok mellett több nagyobb birtok is fordul elő, a mérnököt és egyáltalában a tagosítási költséget fizetni kell; ebből igen sokszor azon visszas helyzet állott elő, hogy az egyik birtokos a többiért előlegezni volt kénytelen, a mi mindig kellemetlenségekkel van összekötve. Ez a baj mind megszűnik, ha a tagosítást hivatalból hajtják végre és költségei általánosan a még nem tagosított községekre kirovatnak és bizonyos számú évek alatt lefizettetnek. Ebből támad a fentemlített nagy előny, hogy t. i. a felszámítások befejeztével alapot lehet képezni, melyből azután minden költség a maga idején és pontosan fedezhető lesz.

Kifogásolni lehet talán, hogy miért fizessen valaki 20 éven át, ha birtoka csak husz év múlva kerül sorra?

Erre azt válaszolhatjuk, hogy minden birtokosnak szabadságában fog állani a tagosítást korábban is kérni, ha annak költségeit fedezni képes; de miután a legtöbb gazda nem lesz ezen helyzetben, azért ajánlatos a bizonyos időtartamu általános rovatat, mely mindenkire nézve egyaránt előnyös.

Továbbá újból és újból ki kell jelentenünk, hogy a földek egybehelyezése, vagyis a birtoklás és használat szabályozása nem magánügy, hanem oly reform, melyet az államnak kell végrehajtani annál is inkább, mert a valóságos önkormányzatot a községekben, rendezett birtokviszonyok nélkül életbe sem lehet léptetni. —

— A mi a tagosítási és birtokrendezési hatóságokat illeti, mindenelőtt meg kell kívánnunk, hogy ezen összes ügyek a földmivelési ministeriumnak adassanak át, mely az egész ügymenetnek főfelügyeletét és ellenőrzését gyakorolná, mert ezen rendezés első sorban mezőgazdasági és csak másod sorban jogi kérdés.

Hazánk erdélyi részében, továbbá a volt Kraszna, Közép-Szolnok- és Zarándmegyék, valamint a volt Kővárvidéken a tagosítás végrehajtására s a birtokviszonyok rendezésére a következő hatóságok lennének szervezendők:

1. Helyi tagosítási és birtokrendezési bizottságok.
2. Kerületi tagosítási és birtokrendezési hatóságok.
3. A központi bizottság Budapesten, mint egyszersmint országos földmivelési törvényszék.

— Mellékesen megjegyezzük, hogy Ausztriában és Poroszországban is ezen ügyek végrehajtása hasonló módon van szabályozva. —

Az eddigi eljárásnak főhátránya abban állott, hogy igen kevés urbéri bíró működött, hogy ezen munkálatok felvétele terv nélkül itt-ott történt, a törvényszéknél pedig inkább mellékes dolog gyanánt lett kezelve, mindezen okvetlenül segítni kell!

Helyi biztosokul, hogy egy bizonyos jogi eljárás okvetlenül biztosítottassék, első sorban azon bírák volnának

kiszemelendők, kik ma is az u. n. urbéri ügyekkel foglalkoznak s ennél fogva azokban jártasok. Ott, hol új biztosokról van szó, arra képesített, a főispán által javaslatba hozandó s a király által kinevezendő ügyvédekkel vagy más alkalmas jogvégzett egyénnel kellene ezen helyeket betölteni. Minden biztos mellé egy joggyakornok volna adandó jegyzőképpen, hogy jövőre elegendő pótlásról is legyen gondoskodva.

A helyi biztosok a törvényszéki bírák fizetését és napi díjait élveznék és azokkal egy rangban állanának. A fizetés $\frac{2}{3}$ -a a tagosítandó holdszámra lenne kiróva, $\frac{1}{3}$ -ot az állam viselne, mely a tagosítás és birtokrendezés folytán végre valahára helyes térképekhez jut, tehát ezáltal is érdekelve van.

A helyi biztosok a második forum gyanánt szereplő kerületi hatóságoknak közvetlenül alája, a helyi hatóságnak pedig melléje lennének rendelve.

Miután legközelebb a városok körül, a vasutak és országutak mentén kellene tagosítani, a helyi biztosok székhelyei a vasut melletti városokba, vagy a vasut nélküli megyékben azon főhelyekre lennének teendő, melyeken országot vonul át. Nálunk például Déva, Gyulafehérvár, Torda, Kolozsvár, Nagy-Enyed, Medgyes, Erzsébetváros, Segesvár, Brassó, Fogaras, Nagy-Szeben, Maros-Vásárhely, Szász-Régen, Teke, Besztercze, Déés, Szilágy-Somlyó, Sepsiszentgyörgy, Székely-Udvarhely és Csik-Szereda lehetne ily székhely; egyelőre tehát 20 helyi biztost kellene felállítani s nékiek azon megyék vidékeit vagy részeit kiosztani, a hol, vagy a melyek mellett székhelyeik vannak. Mihelyest már most egy nagyobb város környékén a tagosítás be lenne fejezve, az illető helyi biztos azonnal más működési területet nyerne.

A biztosok és az ilyenekül alkalmazott bíráknak szolgálati viszonyait, valamint azoknak szabadságolását természetesen külön rendelet útján kellene megállapítani.

A biztosok feladata a tagosításnak azonnali végrehajtása, segítségükre vannak a meghitelt mérnökök és annyi erdész, építész, becsüs, mennyire a részletes eljárás folyamán szükség lenne.

A tagosítás, birtokrendezés, arányosítás stb. ügyében minden megyében külön bizottság volna szervezendő, mely állana: a főispánból, mint elnökből, a megye székhelyén működő helyi biztosból (bíróból) és két jogvégzett földbirtokosból, kik a kereskedelmi ünlökökhez hasonló módon működnének; végre szükség szerint a megyében székelő kir. erdészből; az előadói tisztet a helyi biztos töltené be.

— Poroszországban a tartományi tanácsos (Landrath) elnökle alatt kerületi közvetítő hatóságok állanak fenn, melyek az egységet létrehozhatják; tagjaikat a kerületi gyűlések választják és a tartományi főbizottságok helyben hagyják. —

A számunkra javasolt helyi bizottság minden még fennálló birtokrendezési ügyet egység útján volna köteles szabályozni, azaz nemcsak hivatva volna a kiegyezést meg-

kisérteni, hanem feltétlenül annak megvalósulására hatni. Ha itt és ott nagyon bonyolult, évek során tartott perlekedéseket egység útján megszüntetni lehetett, akkor annak másutt, tehát nálunk is sikerülnie kell!

Elvül volna felállítandó, hogy az összes birtokrendezési ügyek a lehető legrövidebb idő alatt elintézendők, illetve megszüntetendők.

A birtokrendezés tehát a tagosítástól különválva is mindenütt foganatosítandó, minél fogva mindenekelőtt azt kellene megállapítani, hogy hány birtokrendezés van még hátra; a katasteri hatóság pedig tudatná, hol van szükség felvételekre? és ha ennek száma holdak szerint ismeretes, akkor külön árszabály alapján a felmérés teljesítendő, az egyesekre kirovandó és 20 év alatt behajtandó. Az 1880. XLV. törvényzcikk pontjai az eljárás egyes mozzanatait sorolják fel, melyek ellen alig van kifogás; az eljárás szabályozó rendelet hiányait azonban úgy az erdélyi gazdasági egylet, mint a működő mérnökök több ízben hozták a ministerium tudomására; valamint e helyen is ki kell azokra terjednünk. Nem hagyhatjuk felemlítés nélkül, hogy a tényleges birtok igen gyakran a telekkönyvi állománnyal nem talál, mely bajnak teljes eréllyel elejét kell venni.

A tagosítás gyorsabb haladását akadályozó perek leginkább azok, melyek a földek tényleges felosztása miatt indíttatnak.

Gyakorlatilag az ügyet csak oly szakértők dönthetik el, kik a helyi viszonyokban jártasok. Ha tehát e tekintetben panaszok merülnek fel, a kerületi hatóság egyik szakértő ünlökét küldené ki, a ki a felek jelenlétében a helyszínen a viszonyokat megvizsgálná és kiküldőjéhez jelentését beadná, hol azután a hitelesítő mérnök és a kerületi hatóság többi tagjainak közreműködésével az ügy véglegesen eldőlné.

A budapesti hatóságnak, legyen az akár a legfelsőbb bíróság, akár a ministerium, teljesen lehetetlen a helyi viszonyok alapos ismerete nélkül a zöld asztal mellett gyakorlatilag helyes ítéletet mondani.

Az egész eljárásnak bevezetése a helyi biztosok által történék és pedig első sorban a nagyobb városoknak mintegy 30 kilométernyi kerületében, továbbá mintegy 25 kilométernyi a vasuti vonaloktól és nagyobb országutaktól jobbra és balra, végre az országrész belsejében és a havasokon. A sorrendet a kerületi hatóság állapítja meg, lehetőleg összefüggő területeket véve tekintetbe.

Nagyobb városoknál megengedhető volna, hogy a földek összehelyezése az eddigi három nyomásban történjék, mert a talaj értékviszonyai itt annyira elütők, hogy azoknak igazságos kiegyenlítése alig lehet.

A mi a havasbeli tagosítást illeti, számosan hangoztatják, hogy nem keresztülvihető; — ez azonban nem áll, mert hiszen a matematikai tudomány ma már mégis sokkal magasabb fokra emelkedett, hogysen a havas felmérésének lehetőségében kételkedni szabad volna; de különben is, havasi községben mindig csak arról lesz szó, hogy mező és

rét hozzáférhető legyen és ha nem is teljes tagosítást, de legalább dülönkénti összehelyezést kell létesíteni. Azonban természetesen a földnek minden oly beosztása kerülendő, mely a szabad gazdálkodásnak akadályul szolgál; sőt gyakran előfordult a tagosítás után pár évvel, hogy a földjeiket három dülőben kikapott kisbirtokosok azt később saját maguk bánták meg leginkább.

Azon körülménynél fogva, hogy a mérnökök fizetése nem volt eléggé biztosítva, valamint az eljárásnak hiányossága folytán Erdélyben alig van 30—40 tagosító mérnökünk, kik közül talán 15—20 bir valóban oklevéllel. Ha azt akarjuk, hogy ügyünk gyorsabb folyást vegyen, legalább száz egyénre van szükségünk, a mennyi azonban néhány év alatt kiképezheti magát.

A ki jövőre tagosító mérnök óhajt lenni, annak mér-tani tanulmányokat kellene a műegyetemen jó sikerrel végeznie, erről oklevelet nyerne, mely őt, egy tagosító mérnök-nél végzett két évi gyakorlat után a kerületi hatóság előtt leteendő szakvizsgára képesíti. Ennek szintén sikeres kiállta után mint önálló tagosító mérnök alkalmazható s mint ilyen megbízható, minél fogva jogosítva lesz a szakjába vágó mindenféle magán vagy hivatalos felmérési munkálatokat elvállalni és teljesíteni.

Feltétlenül meg kell szünnie azon visszás állapotnak, hogy teljesen képtelen egyének, volt kereskedősegédek stb. bizatnak meg ezen kiváló fontosságú munkálatokkal.

A nálunk számos tagosításnál tett tapasztalatok annyira elszomorítók, hogy végre rendet kell csinálni. Az ilyen u. n. tagosító mérnöknek mint segédnek alkalmazása azonban megengedhető lenne, ha felügyelet alatt dolgozik és a valóságos mérnök a felelősséget elvállalja. Akárhány, kivált szegényebb fiatal ember, fog egyébként találkozni, ki e pályára adja magát; hiszen jövője biztosítva van, mert évek hosszú során lesz szükség a képzett mérnöki erőkre.

Miután az igazán ügyes és munkás mérnöknek megfelelő és pontos díjazása igen lényegesen foly be a tagosítás gyorsabb foganatosítására: a munkálatok határidőnként, az egyes miveletek hitelesítése után volnának fizetendőek, mely részletek azonban csakis a helyi biztos és hitelesítő mérnök közös utalványára válnának esedékessé. Előleg is lenne adható a felmérési költségek $\frac{3}{10}$ -éig, ha a hitelesítő mérnök azt utalványozza és érette szavatosságot vállal.

A tervezett három kerületben alig lévén többre szükség 5—6 hitelesítő mérnök-nél, ezeket államhivatalnokokká kellene rendes fizetéssel és véglegesen kinevezni, sőt nyugdíj-képesek is lennének, ha öt év óta mint hitelesítő mérnökök működtek. Azonkívül feltétlenül meg kellene nékiek engedni, hogy oly kerületben, melyben nem hitelesítenek, ők is mint tagosító mérnökök működhessenek, a mi a gazdák érdekével is talál, a mennyiben annál több gyakorlati szakember fog a nagy munkában közreműködni.

A mérnöki költségvetés nem a ministeriumhoz, hanem a szervezendő kerületi hatósághoz lenne benyújtandó és itt

30 nap alatt helybenhagyandó vagy elvetendő, hogy a munka halasztást ne szenvedjen. —

— Mint második forum az erdélyi országrészben három kerületi tagosítási és birtokrendezési hatóság lenne felállítandó: elnöke a székely megyéjének főispánja, tagjai: 2—3 oly biró, ki a kir. táblánál vagy törvényszéknél urbéri ügyekkel foglalkozott; 2—3 jogvégzett gazda, ki szintén értsen az urbéri ügyekhez, 1—2 kerületi hitelesítő mérnök és szükség szerint egy erdőfelügyelő és egy kultur- vagy folyamszabályozási mérnök.

A kerületi tagosítási és birtokrendezési hatóság másodfokulag ítél minden ezen szakban előforduló vitás kérdések felett; az eljárásnál netán felmerült szabálytalanságok orvoslásáról intézkedik; a hitelesítő mérnököket a munkálatok felülvizsgálására kiküldi; az összes munkálatokat nyilvántartja; egy szóval az egész ügyet a központi bizottság utasításai szerint ellenőrzi és vezeti.

A három hatóság székhelyeit és beosztását a következőleg tervezzük: 1. Kolozsvárt: Alsó-Fehér, Beszterce-Naszód, Kolozs, Torda-Aranyos, Szolnok-Doboka megyék számára 24030 □ kilométer területtel; 2. Nagy-Szebenben: Kis- és Nagy-Küküllő, Hunyad, Szeben, Fogaras és Brassó megyék számára 16882 □ kilométer területtel; 3. Maros-Vásárhelyt: Csik, Háromszék, Maros-Torda és Udvarhely megyék számára 15851 □ kilométer területtel.

Az összes tagosítási és birtokrendezési kérdésekben, mint legfőbb — harmadfoku — hatóság és egyszersmint országos földmivelési törvényszék külön ministeri bizottság volna szervezendő; mely az ide tartozó ügyekre nézve két kuriai bíróból, a földmivelésügyi ministerium két magasabb hivatalnokából és a tárgy igényei szerint az országos főerdőmesterből és a kulturmérnöki vagy folyamszabályozási hivatal főnökeiből alakulna az államtitkár elnöklete alatt. A mennyiben a kerületi hatóság eldöntése nem egyeznék meg a helyi bizottságéval, a ministeri vagy központi bizottság mondana végleges ítéletet; rendeleteket bocsátana ki az eljárás javítására vagy egyszerűsítésére; szabályozná az egységes ügymenetet; évente holdak szerint a munkák folyását és kiterjedését közzé tenné; végre pedig mint legfelsőbb földmivelési törvényszék működne.

Az 1883. június 7-iki törvények óta Ausztriában is hasonló intézmény áll fenn s a porosz eljárás ott általában véve el lett fogadva. Poroszországban a legfelsőbb hatóságot: „Országos földmivelési förtörvényszék“-nek (Ober Landes Cultur Gericht) nevezik, mely nemcsak ezen, hanem minden más vitás földmivelési kérdésekben is határoz. Az általános peres eljárás ott csak bizonyos kivételes esetekben talál a tagosítás és birtokrendezésnél alkalmazásra. A költségeket általánytételek szerint rójják ki a különféle biztosok, kik régebben a külön utalványozott és a felek által fizetendő díjazásra voltak szorítva, most pedig — épen úgy mint a mérnökök — külfoglalkozásnál az állam pénztárából kapnak utiköltséget és napidíjat.

Jellemzi azon nézeteket, melyek nálunk e felette fontos kérdésben eddig mérvadók voltak, leginkább ama körülmény, hogy Báró Kemény Gáboron kívül még egy földmívelésügyi miniszter sem foglalkozott a tagosítás stb. kérdésével és hogy ezen ügy, mely a gazdasági érdekeket oly lényegesen érinti, annyira nem tekintetett a mezőgazdasági miniszterhez tartozónak, hogy ennek aláírása az ide tartozó törvények egyikén sem található, még az 1880. XLV. t.-cz.-en sem, mely pedig tisztán Báró Kemény Gábor kezdeményezésének köszöni létrejöttét.

Ha erdélyrészi országos képviselőink legalább ily ügyekben összetartanának és a kiválóan fontos kérdés megoldása érdekében erélyesen felszólalnának; akkor minden kétségen felül való, hogy a kormány ahhoz azonnal hozzá is látna. Ily kívánságnak jogosultsága annyira világos, hogy még azok is csatlakozhatnak hozzája, kiket az közvetlenül nem érint.

Igaz, hogy sok fellebbezés és más alkalom a tárgyalásokra megszűnnék; de e mellett a közjóllét emelkednék.

Mezőgazdaság nélkül, mely szabadon nem fejlődhetik; termelés nélkül, mely egészséges alapon nem nyugszik, fogyasztásunk sem lesz soha, e nélkül pedig az ipar sem képzelhető; — mert szép szóval, valósíthatlan elméletekkel nem segítünk semmit!

Kolozsvár.

Gróf Schweinitz Gyula.

Szőlős gazdáknak!

A „Kolozsvár“ 194-ik számában egy cikkem jelent meg, mely mintegy folytatását képezi az „Erdélyi gazda“ 15-ik számában közölt phylloxeraügyi szakvéleményemnek és mely levonja az ügy mai állása szerint a legvégső következtetéseket, melyek — némi rövidítésekkel — a következőleg hangzanak:

Hogy a szőlővédekezés ügyében micsoda teendőink vannak, azt már elmondottam (Erdélyi Gazda 1889. 15. sz.) s elmondott véleményem mellett állok ma is. Az ott előadottak eligazodást nyújtanak egyes esetekben s a nagyobb értékű szőlők tulajdonosai az ott mondottak egyik-másikát annak idején alkalmazhatják. Persze miként mások, úgy én is megakadok az amerikai szőlők kérdésénél, mert hát midőn egy község konkrét teendőiről van szó, azokat ma még praktikus alkalmazásra positive nem ajánlhatjuk sem direkt, sem indirekt termők gyanánt; hiszen az egész amerikai szőlőügy ma még csakis kísérlet tárgyat képezheti. Sajnos dolog, hogy e téren éppen hazánkban nagyon kevés a pozitív tudás; nem tudunk annyit sem, a mennyit tudnunk lehetne és kellene; talán szemrehányásokat is tehetnénk ezért egy vagy más irányban, de ezzel ismét csak nem tisztul a kérdés. Ne bántsuk hát a dolognak ezt az oldalát sem, hanem siessünk a kérdés megoldására vonatkozó kísérletekkel; siessünk azon módon, a mint azt idézett cikkemben előadtam.

Cikkem megjelenése óta ugyan kifogás merült fel azon javaslatom ellen, hogy magról nevelt szőlőiskolát is állítsunk. Az lett mondva, hogy nem lehet ilyet felállítani, mert mag utján csak a vitis riparia ad tiszta fajt, — a többi fajtáknál elfajzás történik. Igaz, hogy ez megtörténik, de nem mindig és nem oly általánosan, hogy a miatt, néhány példány kilökése mellett, tiszta fajtákat ne kaphatnánk. Évek előtt a kolos-monostori tanintézethez a kormánytól különböző fajták magvai küldettek; azokat elvetette a főkertész és ezen magvetés utján kelt ott nem egy, hanem több tiszta fajta. Lehet hát magról is vetni, a mely nevelésnek természetesen csakis ott van jelentősége, a hol még nincs phylloxera.

Mindezek azonban csakis a kísérletek kategóriájába tartoznak s ezeket most bizzuk azokra, a kiket illet és menjünk tovább; mert hát a phylloxera-sújtott községek most már nem várhatnak a kísérletek eredményeire, azoknak valami egyébre is volna szükségük és pedig nem holnap, hanem ma.

A phylloxera verte községekkel szemben valóban nehéz kérdés előtt állunk, a hol csakugyan „hallgatni arany“, mert hiszen „jó lélekkel“ mit ajánlhassunk nekik? A nagybirtokosok eligazítják valahogy ügyöket, a hogy tudják; de mit csinálnak a kis birtokosok, azok nevezetesen, a kik eddig a szőlőből pénzelték? Szőlőjük a gyérités költségeit nem bírja meg, az amerikai szőlők ügye ma még kétes, — mit ajánlhassunk hát ezeknek, a kalamitás lehető enyhítésére?

Azon vidékeken, a melyeken a phylloxera-csapás előbb járt végig, sok helyen önként oldódott meg a kérdés. Kipusztult a szőlő, — vetettek török buzát, árpát, néhol búzát. Nagy kár ez így is, de még sem lett földjük hasznavehetetlen, még sem egész kár.

Azon erdélyi szőlőkben, a melyeknek földje török buza, árpa stb. alá is használható, az ügy mai állása szerint ítélve, ez lesz a phylloxeraügy végső megoldása. Itt-ott marad egy kis szőlő, egy vagy más módon nagy költséggel fentartva; imitt-amott talán direkt termő amerikai fajok levét fogják inni, szőlő terem bővön a nagyon homokos helyeken (persze nem éppen olyan jó), sok mostani szőlőhegy terem valami egyebet. — Adja Isten, hogy ne így legyen s ha így kell lenni, mentől később jöjjön el az az idő! Ki tudja, nem áll-e be valami váratlan fordulat, a mely megmentendi szőlőhegyeinket?

En remélek ugyan és bizom szőlőhegyeink jövőjében nemcsak; de annak nagyobb felvirágzásában is. Azonban ma úgy kell vennünk az ügyet, a mint azt ma látjuk; el kell készülnünk a legrosszabbra s éppen azért fel kell tennünk a kérdést: mit termeljünk hát, ha netalán szőlőinket nagy általánosságban megmenteni nem tudnánk? — Kalászos növényt, török buzát, pityókát stb. Csak hogy Erdély nagyon sok mostani szőlőtalaján ezen növények egyáltalában meg nem teremnek. Nem marad hát más hátra, mint a gyümölcs termelés. Ha valaki tölem azt kérdi, hogy utolsó esetben, ha már minden szakad, mit

csináljanak ezen erdélyi phylloxera-verte községek, — úgy én e kérdésre csak ezt felelhetem.

Első sorban Medgyes vidéke áll előttem, midőn a kínálkozó kérdésre ezen feleletet adom. Sok szőlő van ott, a melynek földje, ha a szőlők idővel csakugyan elpusztulnának, másra nem alkalmas, mint gyümölcsfa-ültetésre. Azonkívül Erdélynek más szőlővidékei is esetleg osztozhatnak még azon a sorson.

Tisztában kell lennünk az iránt, a mit én már 8—10 évvel előbb megmondottam: hogy nincs emberi hatalom, a mely a phylloxera elterjedését teljesen megakadályozza, — késleltetni lehet, késleltetik is; de előbb-utóbb mindenütt megjelenend az, a hol csak szőlő van.

Ezt tudva, azon községek, a melyekben a szőlők tala- ján más, mint gyümölcsfa nem termelhető, kezdjék meg az előkészületet jó idején. Minden szőlőközségben terem ma is egy vagy más gyümölcs. Hogy mely vidéken mely gyümölcs diszlik legjobban, e tekintetben is minden község bir tapasztalattal. Az egyikén jól terem a besztercei szilva, vagy a cseresznye, másikon a dió, a harmadikon alma és körte és pedig bizonyos fajták. Minden község állapodjon meg előre az iránt, mit fog majd termelni, ha nelalán szőlői elpusztulnának: szilvát, cseresznyét, diót vagy almát s kör-tét. Alma-körténél válasszon kevés fajtát, lehetőleg piaczo-sokat (talán a kereskedés szempontjából legjobbak a lehető késői fajták). Minden község állítson oly nagy faiskolát, a mely elegendő fát szolgáltat az összes szőlőterület beülte-tésére s kiültetésre kész fáival — hogy úgy mondjam — nyugton várja be a phylloxerát. A mint valamely községben kiút a phylloxera, azon gazdák, a kiknél előzőr lép az fel, azonnal ültessék be szőlőterületeket gyümölcsfákkal (terv-szerűleg, mert csak így fizet). A szőlő még ott áll, terem is, de a nagyobb gond már a gyümölcsfákra fordítassék. Ha most ez a gazda kellő korán ültette a fákat, 5—6 év alatt, miközben szőlője kipusztul, megnőnek a fák annyira, hogy kezdheti a termés élvezését. A mint a phylloxera a községben tovább harapózik, azon arányban történjenek a további beültetések is.

Igy azután lesznek községek, a melyek nagy szilva-termeléssel, diótermeléssel, almaterméssel stb. pótolják azt, legalább részben, a mit a szőlőn elveszítettek. Termé-szetesen a gyümölcsstermelés mellett a gyümölcspálinka s az almabor készítése is okvetlenül helyet fog igényelni.

Én így képelem ezen községek jövőjét és csak így képelem megmenthetni azt, a mi egyáltalában megment-hető, — ez az egyedüli modus vivendi. —

Meglehet, hogy találkozik ember, a ki azt mondja fejtegetésemre, no ettől a cikktől ugyan nem lettünk oko-sabbak. Én azonban úgy vélem, hogy azon községek közül, a melyeknek javaslatom szól, az jár legjobban, az ment meg legtöbbet, a melyik idején megfogadja tanácsomat, — mert

hiszen nem arról van szó, mi volna a leg-jobb, hanem csak arról, mi a lehető. — Egyébiránt a ki jobbat tud tanácsolni, ám álljon elő!

Javaslatom ellen azt is fel lehetne hozni, hátha odáig a phylloxera-küzdelem oly sikerekre vezet, a melyek meg-mentendik a szőlőket; hátha odáig még az amerikai szőlők ügye is megéri. Meglehet és adja isten! Ez esetben az én javaslatom szerinti előkészületeket szépen félre lehet tenni, vagy pedig máshol értékesíteni; ez lesz a legkisebb baj, a mi bennünket a phylloxera által érhet. Csakhogy be-következhetik a [másik eset is: hátha a phylloxera-küzde-lemben, pl. 20 év multán is csak ott állunk, a hol ma. — Ki tudná ezt biztosan megmondani? — Különben is Erdély egyes vidékein ott van már a baj: ezek positiv javaslatot kívánnak és pedig nem holnap, hanem ma. — Javaslatom első sorban ezen községeknek szól.

Ismétlem, a ki jobbat tud mondani, álljon elő vele; a ki pedig valami universalis hatásu szert vagy eljárást tud, ez még inkább álljon elő vele, mert annak a tanácsát azután arannyal fizetik és pedig sokkal, de nagyon sokkal!

Végül röviden összefoglalom azt, a mit mondtam:

I. A phylloxera előbb-utóbb minden községben el fog terjedni.

II. Ma még majdnem tanácstalanul állunk a bajjal szemben; de én hiszek szőlőink jövőjében, sőt szőlőmivelés-ünk előhaladásában is; — vagy váratlan fordulatok fognak itt segíteni, vagy a teendő kísérletek eredményei.

III. Ez idő szerint teendőink következők:

1. Lehetőleg késleltetni a baj tovaterjedését. Ez a kormánybiztosság működési körébe tartozik.

2. Kísérletezés — kiválóan ezt tárgyalja az „Erdélyi Gazda”-ban megjelent cikkem (egyébről is szól). E teendő egyes intézetek, intézmények, egyletek és arra rásegített szakemberek dolga.

3. Odáig, míg a helyzet netalán javulna, a z ü g y m a i á l l á s a s z e r i n t i t é l v e, a phylloxera suj-tott s az ezen csapásra kilátással bíró a z o n k ö z s é - g e k n e k, a m e l y e k n e k s z ő l ő f ő l d j ü k n e m a l k a l m a s k a l á s z o s a k s t ö r ö k b u z a s t b. a l á, azonnal a cselekvés terére kell lépni a megélhetés érdekében.

Hogy e községeknek ez irányban mi a teendőjük, azt jelen cikkemben mondtam el; s e cikk épen ezen egy ügy tárgyalására volt szánva. (A gyümölcsstermelésnek nagy ará-nyokban való előkészítésére.)

Ez ügy minden községnek a saját maga dolga. „Segíts magadon, az Isten is megsegít!” —

Kolozsvár.

Dr. Szaniszló Albert.